

کارت تبریک عید

مجید جلیسه

بزرگوار تاریخ چاپ

تبریک و شادباش آغاز سال جدید و نوروز در ایران سابقه‌ای چند هزار ساله دارد. هرچند اطلاعات موثقی درباره آئین‌ها و مراسم مربوط به نوروز تا دوران ساسانی وجود ندارد، اما به نظر می‌رسد که نجیب‌زادگان دربار هخامنشی، درباریان، نمایندگان مردم و سرزمین‌های تابعه و... به حضور شاه بار می‌یافتند، تا هدایای خود را اهدا و احتمالاً تبریکات خود را بیان نمایند. برخی از اینگونه مراسم‌ها در تخت جمشید به صورت نقش برجسته به تصویر کشیده شده است.

رسم تبریک و شادباش برای سال جدید فقط محدود به حضور امرا و پادشاهان نبود و عامه مردم، چنانچه تا به امروز نیز مرسوم است، این رسم را داشتند که به منزل بزرگان رفته و ضمن دست‌بوسی و رویوسی، حلول سال جدید را تبریک بگویند.

تجلی این تبریک‌ها و شادباش‌ها را می‌توان در شعر شعرای فارسی زبان به وفور مشاهده نمود. مثلا حافظ در باب تبریک عید نوروز غزلی با این مطلع سروده است:

ساقیا آمدن عید مبارکت بادت

وان مواعید که دادی نرود از یادت

و یا مولانا جلال‌الدین بلخی اینچنین سروده است که:

عید بر عاشقان مبارک

عاشقان عیدتان مبارک

و همچنین سنایی نیز چنین سروده که:

تو عید منی به عید بینم شادت

ای عید رهی عید مبارک بادت

در گذشته نگارش پیام‌های کتبی به جهت کم سواد بودن مردم و سختی ارسال بسیار نادر بود. اما با ظهور صنعت چاپ و رونق این حرفه، از قرن ۱۵ میلادی به بعد شاهد چاپ و انتشار کارت‌های تبریک هستیم.

از قدیمی‌ترین کارت‌های تبریک و شاید اولین آنها که باقی مانده، کارت تبریک سال جدید مسیحی است که در جنوب آلمان تهیه شده و در آن حضرت عیسی را در سنین کودکی و در حالی که هاله‌ای از نور به دور سر او نقش بسته و یک شاخه گل در دست دارد نشان می‌دهد. در بالای این کارت نوشته شده است:

«سال خوبی برای شما می‌آورم»

گفته می‌شود این کار در حال حاضر در گالری هنری واشنگتن قرار دارد. میرزا محمدعلی خان فریدالملک در کتاب خود با نام «خاطرات فرید» بیان داشته که: میرزا ملکم خان که در مقام وزیر مختار ایران در لندن خدمت می‌کرد، رسم فرستادن کارت تبریک در نوروز را در ایران پایه‌گذاری کرد.

چاپ کارت پستال از دوره مظفری در ایران آغاز و ارسال کارت پستال‌هایی با تصاویر مختلف رسم شایعی در آن دوران می‌گردد. اما رسم ارسال کارت تبریک‌های چاپی تقریباً از اواخر دوره احمدشاه و اوایل دوره پهلوی در ایران رواج پیدا می‌کند. از قدیمی‌ترین نمونه‌های کارت تبریک‌های چاپی که بر روی ورقه‌های پستی چاپ شده است می‌توان به کارت تبریک صادق هدایت خطاب به برادرش عیسی اشاره کرد. این کارت در تاریخ ۲۹ اسفند ۱۳۰۴ برای عیسی که در آن روزگار در اداره نظمیه رشت بوده ارسال شده است. بر پشت کارت تصویری از زرتشت و این متن به چشم می‌خورد:

«جشن نوروز بر شما خجسته و فیروز باد»

تولید انبوه کارت پستال در سال ۱۳۰۹ خورشیدی و در خیابان شاه‌آباد بود. کارت پستال‌های چاپی با مهر شرکت سیدعباس کاشانی و برادران که در دهه‌های ۲۰ و ۳۰ به صورت وسیعی توزیع و مورد استفاده قرار می‌گیرد. در خیابان لاله‌زار، مغازه نوبهار، کارت تبریک نوروز چاپ می‌کرد. این کارت‌ها عموماً از تصاویر نقاشان روسی و ایده و گزیده‌برداری از کارت‌های کریسمس بود و شامل صحنه‌های تولد مسیح و تم‌های مذهبی اروپایی می‌شد؛ در متن تصویر و با حروف چاپی اینگونه آمده است: کارت تبریک عید سعید نوروز به شما مبارک باد. مخصوص مغازه نوبهار- لاله‌زار طهران.

از اوایل دوره پهلوی چاپخانه‌ها کارت‌های تبریکی را به شکل ورقه‌های پستی چاپ می‌کنند. این کارت‌ها با کلیشه‌ها و متن‌های یکسان چاپ می‌شد و به همین دلیل ساده و ارزان بود. یک سمت این کارت‌ها، متن تبریک حروف چینی شده‌ای وجود دارد که متشکل از چهار بخش عنوان تبریک، متن تبریک، امضای فرستنده و یک کلیشه گل که عموماً در سمت راست کارت‌ها قرار گرفته است. در برخی از کارت‌ها نیز دور تا دور آن به عنوان حاشیه نقش می‌بست.

در سمت دیگر کارت فرستنده این اختیار را داشت که آدرس خود را بنویسد یا خیر، اما آدرس گیرنده حتماً باید نوشته می‌شد. تبرهای ۱۰ دیناری، نه شاهی، دو شاهی و ... بر روی این کارت‌ها چاپ شده بود و بعد از نوشتن آدرس و امضا از طریق اداره پست برای فرد مورد نظر ارسال می‌شد.

برخی چاپخانه‌ها با پرداخت حقوق پستی و دریافت مجوز کارت پستال‌هایی را با تمبر و مشخصه‌های ثابتی، همانند ورقه‌های پستی طراحی و چاپ می‌کردند. عنوان این کارت‌ها چنانچه بر روی بسیاری از آنها نوشته شده بود «کارت پستال ایران» بود.

همگی این کارت‌ها با خط نسخ ساده حروف چینی شده و البته بسته به امکانات چاپخانه به صورت تک رنگ و یا دو رنگ و گاه نیز رنگی چاپ و منتشر شده‌اند. در آرشو شخصی من کارت‌هایی از این دست که توسط چاپخانه‌های مصطفوی، مطبوعه روشنایی و مطبوعه شرق تبریز به چاپ رسیده موجود است. متن کارت تبریک مطبوعه شرق تبریز به شرح زیر است:

«مناسبت نوروز فیروز بتقدیم تبریکات صمیمانه

مبارت نموده سعادت و اقبال آنوجود محترم را از درگاه احدیت درخواست می‌نمایم»

در برخی موارد این کارت‌ها بسیار ساده بود و این امکان برای خریدار وجود داشت که با نوشتن نام خود بر جای خالی، آن را برای هرکسی ارسال نماید.

«دوست محترم

شاد و خرسندم که تبریکات صمیمانه‌ام را برای این روز سعید و عید نوروز پذیرفته برامتنان و تشکرقلیم بیفزائید.

دوست تو.....»

بسیاری از این کارت‌ها فاقد عنوان هستند، اما کارت‌هایی نیز با عناوین جالب توجه زیر آغاز می‌شدند:

«تقدیم تبریک»

«شاد و کامران زی»

«شاد و خرم باشید»

«هزاران درود ایزد پاک را»

«سال نوین فرخنده باد»

برخی از رجال و یا متمولین نیز اقدام به چاپ کارت‌های تبریک اختصاصی در تیراژ بالا برای خود می‌کردند. این کارت‌ها شکل و شمایل کاملاً متفاوتی داشت و چه بسا در آن تصویر خود را نیز چاپ می‌نمودند. از قدیمی‌ترین این نوع از کارت‌ها متعلق به فردی به نام «احتشام ساسانی» است که در این کارت ضمن چاپ تصویر خود، متن تبریکی با عبارت زیر نگاشته است:

«خدمت ذی‌مرحمت حضرت آقای کاشف یگانه دانشمند ارجمند فرهیخته مدیر محترم جریده فریده ظریف دام اقباله نوروز باستانی و جشن جمشیدی ۱۳۰۷ را تبریک عرض می‌نمایم.»

کارت تبریک نوروزی پرفسور ویلهلم آملیرس استاد

دانشگاه ورتسبورگ آلمان که به مناسبت نووز ۱۳۴۹ برای آقای سیف‌الله وحیدنیا مدیر مجله ماهنامه وحید ارسال شده نیز در نوع خود جالب توجه است.

در این کارت او شعری از گوته را در دو صفحه آورده و روی آن نیز ترجمه شعر را از محمود کورس چاپ کرده و در ترجمه شعر علاوه بر مراعات امانت توجه به وزن و قافیه و روانی نیز شده است. متن تبریک این کارت این چنین است:

«جناب آقای سیف‌الله وحیدنیا

مدیر محترم مجله ماهیانه وحید

عید خجسته پرشکوه نوروز بزرگترین و عزیزترین اعیاد رسمی ایرانی را بشما صمیمانه تبریک می‌گویم و آرزو مندم که سال نو شاهد تندرستی و رفاه خاطر و شادکامیهای روز افزون شما و خانواده باشد.»

در دنیای امروز، با وجود وفور راه‌های ارسال پیام تبریک هنوز رسم ارسال کارت پستال بالاخص برای تبریک سال جدید رسم مألوف و مرسوم است. چرا که گیرنده کارت تبریک حس دوستی و مهربانی به مراتب بیشتر و ملموس‌تری از فرستنده دریافت می‌کند. دیدن ذوق و هنر فرستنده کارت، امضا و یادداشت و متن تبریک او و از همه مهم‌تر امکان آرشو کردن و نگاه داشتن و در معرض دید قرار دادن این کارت‌ها همگی در تقویت احساس نوع دوستی و تلقین مهربانی بسیار مؤثر است. این در حالی است که ارسال یک اس ام اس و یا پیام تبریک در شبکه‌ها و بسترهای مجازی نه آن ماندگاری کارت تبریک را دارد و نه آن حس و احساس را منتقل می‌نماید.

• منابع و بی‌نوشت‌ها در دفتر نشریه موجود است